

Aki megnyitotta kezét a szűkölködőknek BLEUER LIPÓT, IBRÁNY ELSŐ ZSIDÓ FÖLDESURA

A Nemzet című fővárosi lap 1885. július 9-i számában egy szokatlan hírre figyelhetek föl az olvasók: „*Ritka temetés volt múlt hó 29-én Ibrányban, Szabolcsmegyében. Bleuer Lipót ottani tekintélyes zsidó birtokost, akit az egész vidék mint jóltevőjét szeretett és tisztelt, helyezték örök nyugalomra. A zsidó rabbi és kántor által végzett temetési szertartás után Gonda Balázs berczeli református lelkész mondott emelkedett hangú, gyászbeszédet. A megható szónoklat befejezése után a temetési menet megindult a zsidó temető felé, a községi református és a róm. katolikus vallásfelekezetek harangjainak folytonos zúgása mellett. A boldogult koporsóját az udvarból a család tagjai vitték ki, akikől az utcán a hitközségi elöljáróság, továbbá a községi elöljáróság, végre a községi lakosok vették át és vitték ki egész a sir széléig. A sirnál megint Gonda Balázs református lelkész vett végbucsut az elköltözött hamvaitól.*”

Ez a hír nemcsak egy köztiszteltnek és -szeretettnek örvendő zsidó földbirtokos haláláról és az iránta érzett háláról szól, hanem a mintaszerű felekezeti békéről is. A történetnek az adott külön jelentőséget, hogy – két évvel a tisztaeszlári per lezárulása után – abban az időszakban zajlott e ritka temetés, amikor országszerte zsidóellenes pogromok, zavargások ütötték föl a fejüket, amikor Országos Antiszemita Párt alakult, és az 1884-es választásokon be is jutott a parlamentbe. Ennek tükrében Bleuer Lipót temetését egy keresztény faluközösség és egy református pap nyílt kiállásának is tekinthetjük a zsidóság mellett.

Mivel érdemelte ki az ibrányiaktól Bleuer Lipót ezt a feltétlen tiszteletet és szeretetet? Sajnos nagyon kevés forrás maradt fenn róla. Mindössze Hegedüs Dezső és Szurdoki Miklós Ibrányról szóló monográfiájából,¹ néhány korabeli újsághírből, illetve Gonda Balázs gyászbeszédéből – melyet teljes terjedelmében közölt a Nyírvidék² – kaphatunk némi képet. Nem sok ez az információ, de a legmarkánsabb vonások mégis kirajzolhatók egy olyan emberről, aki izraelita vallású magyar zsidóként integrálódott a magyar társadalomba. Ezt jelképezi temetése is: az izraelita rabbi és kántor zsidó hagyományok szerint végzett szertartása a vallásához, zsidó identitásához való hűségét fejezi ki, a református pap magyarul elmondott gyászbeszéde pedig ahhoz a magyar közösséghez való tartozását, melynek tagjai között élt, és akikkel magyarul beszélt egész életében. Így olvadtak össze szép harmóniában azok a hangok is, melyek a temetési menetet Bleuer Lipót sírhelyéig kísérték: az izraelita kórus gyászenéje³ és a két keresztény templom harangjainak zúgása.

A Bleuer család síremlékei az ibrány zsidó temetőben
(A középső Bleuer Lipót sírköve)

A tekintélyes és tehetséges Bleuer család több tagját is bemutattuk már a Sófár korábbi számaiban,⁴ kik valamennyien jelentős értékteremtő munkát végeztek elsősorban Szabolcs megyében, de a megyén kívül is.

A családta visszakövethető legrégebbi két ágán Blauer Lipót és testvére, dr. Bleuer Miklós nevét találjuk. Bár a két testvér más-más életpályát választott, közös bennük, hogy mindketten egész éltükben elhivatottan munkálkodtak annak a közösségnek a segítéséért, fölemeléséért, ahol éltek. Gyermekeik és unokáik főként a családi hagyományt folytatták, kiváló földbirtokosok és orvosok lettek, de kikerült a családból tehetséges ügyvéd és mérnök is.

Dr. Bleuer Miklós Nagykállóban volt igen nagy tiszteletnek örvendő orvos, takarékpénztár-igazgató, a közjóért tevékenykedő, aktív közéleti személyiség, róla a 2017. évi májusi számban emlékezünk meg.

Bleuer Leopold/Lipót 1812-ben született, s valamikor az 1800-as évek közepén telepedett le Ibrányban. (Az 1848/49-es szabadságharc idején besorozott 68 ibrányai nemzetőr névsorában Bleuer Leopold alakban már szerepel a neve.⁵) Felesége, Kornstein Rozália fiatalon, 38 éves korában halt meg, hamvai a nyíregyházi zsidó temetőben nyugszanak. Öt gyermekük született: Mária, Mór, Sámuel, Berta és Lajos. Az édesanya halálakor a legidősebb 19, a legfiatalabb mindössze 7 esztendő volt. Bleuer Lipót 28 évet élt özvegyen, s egy szépen terebélyesedő, nagy család fejeként haláláig Ibrányban maradt.

Az ibrány Bleuer-kúria

(Az oszlop mellett Bleuer Lipót ükunokájának lánya, Demeter Katalin látható.)

Hegedüs Dezső és Szurdoki Miklós említett könyvéből tudjuk, hogy Bleuer Lipót 1852-ben vette át a nagy múltú, ám a kései utódok tékozló életmódja következtében elszegényedő Ibrányi család birtokának haszonbérletét. Később, amikor erre már jogi lehetőség nyílt, a birtok egy részét meg is vásárolta. (Az Ibrányi-domínium nagyobbik részét gróf Lónyay Menyhért vette meg, aki jó kapcsolatot ápolt a Bleuer családdal. Egy időben Lipót legidősebb fia, Mór volt a gróf rétközi uradalmának jószágfelügyelője.)

Az 1870-es évek végén a Bleuer családnak 1480 kataszteri hold földje volt az ibrány határban.⁶ Gonda Balázs gyászbeszédében többek közt így méltatja Bleuer Lipót személyiségét: „*Korán fölismerte a kitartó munka becsét; és az igazság és becsületesség útján járván, megáldotta az ég anyagi jólléttel. Igazi becsülettel szerzett vagyonából, ha látta a segélyre szorultakat, nem tekintve vallás és nemzetségre, minden pillanatban kész volt az áldozatra*”. S valóban: a nagy hozzáértéssel és fáradhatatlan szorgalommal végzett gazdálkodói tevékenység mellett az ibrány földesúr egyik legjellemzőbb vonása volt a másokon való segítés. Erről tanúskodik annak a gyászkoszorúnak a felirata is, melyet a falu a koporsójára helyezett: „*A szegények és árvák jótevőjének – Ibrány község.*”⁷

Bleuer Lipót azonban nem csupán falujának szegényeit segítette, de nemes szívű barátként is megismerhetjük a következő történetből. Fiatalkori jó barátja volt Litkei Tóth Péter buji református lelkész, aki hazafias mozgalmak lelkes résztvevőjeként, szabadelvű gondolkodóként, illetve Tompa Mihály barátjaként volt ismert kortársai körében. Az 1840-es évek közepén a még pályakezdő fiatal pap külföldi tanulmányútra készült. Bleuer Lipót azonban kevesellte azt a pénzt, amit barátja magával akart vinni, ezért egy külföldi bankhoz címzett 1000 Ft-ról⁸ szóló utalványt adott a kezébe, hogy ha fogytán lesz a pénze, vegye ki a bankból. Ha lesz valamikor módja rá, megadja, de ha nem tudja, az sem baj – mondta neki. Litkei Péter azonban takarékosan élt, és útja végeztével köszönettel visszaadta az utalványt nagylelkű barátjának, mivel élete végéig jó barátságban maradt. Azt, hogy nem tudták megünnepelni barátságuk fél évszázados évfordulóját, amire nagyon készültek, Litkei 1878-ban bekövetkezett halála akadályozta meg (négy év múlva lett volna az évforduló).⁹

Hegedüs Dezső és Szurdoki Miklós könyvében olvashatjuk azt is, hogy az ibrányi földbirtokosok mindig szívesen támogatták az iskolaügyet, a gyermekeket, de a „Bleuer család túltett a kor más földbirtokosain humanitárius téren.”¹⁰ Ennek egyik legszebb és legtovább fennmaradt bizonyítéka az első ibrányi óvoda.

A XIX. század első felében jelent meg a népnevelés egyik fontos céljaként a kisdédóvók (gyermekkertek) létrehozása. A reformkor haladó politikusai nemzeti ügynek tekintették ezeket a gyermekintézeteket, melyeket a művelt nemzetek sorába való emelkedés, illetve a nemzeti fennmaradás egyik fontos feltételének tartottak.¹¹ A kisdédóvók létrejöttéhez azonban mindig szükség volt nagylelkű és áldozatkész polgárok kezdeményezésére, anyagi támogatására, áldozatvállalására, az ügyért való önzetlen munkálkodásra.

1885 elején Szabolcs megye királyi tanfelügyelője egy felhívást fogalmazott meg a kisgyermekes ügyében. Ebben figyelmeztet a rendkívül magas gyermekhalandóságra, melynek okát abban látja, hogy „nem ápoljuk, nem védjük és óvjuk eléggé gyermekeinket. Ennek érdekében „múlhatatlanul szükséges”-nek tartja gyermekmenhelyek és óvodák létesítését. Mivel azonban a falvak szegénységük miatt erre nem vagy csak nagyon keveset tudnak áldozni, „a jobb módúaknak, nagyobb birtokosoknak vált honfiumi kötelességükké, hogy arról komolyan gondolkodzanak és tehetségük szerint járuljanak azoknak felállításához.”¹²

A következő hónapban már hírt is adott a Nyírvidék arról, hogy három „nemes emberbaráti és hazafiumi érzelmeiről tanúskodó” birtokos: gróf Dessewffy Miklós, Bleuer Lipót és Bleuer Mór pénzadományai megalapozták egy szabolcsi gyermekmenhely létrehozását. S várják a további felajánlásokat.¹³

Sajnos alig több mint két hónap múlva Bleuer Lipót elhunyt, de végrendeletében még nagylelkűen gondoskodott az ibrányi kisgyerekek jövőjéről is: egy jelentős összeget hagyományozott egy felekezeti nélküli kisdédóvó intézet létesítésére, s ezzel lerakta alapjait az első ibrányi óvodának. A „társadalmi és közművelődési tekintetben nemes és üdvös adomány”-ról Szabolcs megye közgyűlése is megemlékezett, s őszinte köszönetét jegyzőkönyvileg is megörökítette.¹⁴ Az óvoda támogatása – szép erkölcsi örökségként – a családnak is szívügye maradt. Bleuer Lipót fia, Mór és unokája, dr. Bleuer Samu, a neves budapesti ügyvéd további nagy összegeket hagyományozott végrendeletében az óvodaalap gyarapítására.¹⁵

A kisdédóvónak szánt épületet Bleuer Lipót végakarátának teljesítőjeként fia, Mór vásárolta

meg 1890-ben egy törvényszéki árverésen. Ez eleinte csak nyáron működött óvodaként, rengeteg gondot levéve a nyári mezőgazdasági munkákat végző szülők válláról. Később a falu képviselő-testülete meg akarta venni jegyzői lakásnak, de ezt Bleuer Lipót másik unokája, Groák Sándor képviselő-testületi tag nem engedte. Elmondta, hogy nagyapja az épületet kisdédóvó céljából vásárolta és ajándékozta a falunak, s az iránta érzett kegyelethől sem járulhat hozzá annak más célra való használatához. Így továbbra is óvoda maradt, melybe még mindig csak nyáron jártak a kisgyermekes. 1910-ben a Bleuer család azonban ismét kézbe vette az ügyet, és az épületet átalakíttatta, mely 1911-től rendes, mindennapos községi óvodaként működött¹⁶ nyolc és fél évtizeden át. Sok-sok ibrányi kisgyerek öröme, szellemi és testi épülésére teljesítette azt a hivatását, amit a nemes szívű Bleuer Lipót egykor megálmodott faluja gyerekeinek. Az öreg épületet 1996-ban bontották le, helyén a Millecentenáriumi emlékpark terül el. Az óvoda falán egykor egy fekete márványtábla állított emléket az adományozó családnak, mely most Ibrány helytörténeti múzeumában látható.

A mára már lebontott első ibrányi óvoda fényképe a város helytörténeti gyűjteményében

Bleuer Lipót élete egy olyan embert példáz, aki zsidó identitásának megőrzése mellett tökéletesen azonosult a magyarság és saját szűkebb közössége céljaival, s ennek szolgálatába állítva teljesítette a parancsot: „Mert a szegény nem fog ki a földről, azért én parancsolom néked, mondván: Örömet nyisd meg kezedet a te szűkölködő és szegény atyádfiának a te földeden.” (5Mózes 15:11)

A szépen gondozott ibrányi zsidó temetőben ma is áll Bleuer Lipót kőből faragott, egyszerű síremléke. Vele együtt ebben a temetőben nyugszik életpályájának folytatója és kiteljesítője, legidősebb fia, Mór, valamint menyé és hárman az unokái közül. Sírfeliratának bevéselt betűit már megkoptatta az idő, de azért még olvasható:

„Életében sok könnyet fölszárított. Legyen áldva emléke.”

Urbán Terézia

(A fotókat a szerző készítette.)

¹ Hegedüs Dezső–Szurdoki Miklós, A rétközi Ibrány. 2. kiadás. Ibrány, 2000.

² Nyírvidék, 1885. júl. 5. 1-2.

³ Nyírvidék, uo.

⁴ Sófár, 2016. december, 2017. május, június, augusztus, november, 2019. június, 2020. szeptember.

⁵ Hegedüs Dezső–Szurdoki Miklós, I. m. 44.

⁶ I. m. 146-50.

⁷ Nyírvidék, 1885. júl. 5. 1.

⁸ Az összeg akkori értékét jelzi, hogy pl. a Magyar Királyi Tudományegyetem 1846-ban évi 1000 forint fizetésért hirdette meg „a hittudománytan és hitszónoki” állást. (Jelenkor, 1846. ápr. 30. 204.)

⁹ Görömbei Péter: Litkei Tóth Péter emlékezete. Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1878. júl. 14.

¹⁰ Hegedüs Dezső–Szurdoki Miklós, I. m. 88.

¹¹ Pesti Hírlap, 1843. márc. 4. 150.

¹² Nyírvidék, 1885. márc. 1. 2.

¹³ Nyírvidék, 1885. ápr. 12. 2.

¹⁴ Nyírvidék, 1885. nov. 11.

¹⁵ Hegedüs Dezső–Szurdoki Miklós, I. m. 89., HU BFL - VII.7.d - 1908 - 372.

¹⁶ I. m. 88-89.